



članek

STALNI ODBOR UNIMARC

STRATEŠKI CILJI IN AKTIVNOSTI

Gordana Mazić

Institut informacijskih znanosti,
Maribor

Kontaktni naslov:
gordana.mazic@izum.si

Izvleček

Stalni odbor UNIMARC (PUC) že več kot dvajset let usmerja razvoj štirih formatov UNIMARC; dva od teh formatov omogočata mednarodno izmenjavo bibliografskih in normativnih podatkov, preostala dva pa podpirata kvalitetno in standardizirano delovanje knjižnično-bibliografskih sistemov. V zadnjem desetletju sodijo med najpomembnejše naloge PUC-a prenos podatkov UNIMARC na splet, implementacija modela FZBZ in neodvisni razvoj formatov, tako da se jih lahko uporablja z različnimi katalogizacijskimi pravilniki.

Ključne besede

formati UNIMARC, Stalni odbor UNIMARC, strateški cilji UNIMARC-a, UNIMARC v RDF

Abstract

For more than twenty years, the Permanent UNIMARC Committee (PUC) has been directing the development of four UNIMARC formats; two of them enable international exchange of bibliographic and authority data, whereas the other two formats support high quality standardised operation of library and bibliographic systems. In the last decade, the most important tasks performed by PUC have included UNIMARC data transfer to the web, FRBR model implementation and independent development of formats to ensure their compatibility with various cataloguing rules.

Keywords

UNIMARC formats, Permanent UNIMARC Committee, UNIMARC strategic goals, UNIMARC in RDF

UVOD

Stalni odbor UNIMARC (PUC, Permanent UNIMARC Committee) je strokovni organ združenja IFLA (International Federation of Library Associations and Institutions), ki od leta 1991 usmerja razvoj formata UNIMARC (Universal Machine-Readable Catalog) v skladu z načeli Univerzalne bibliografske kontrole. PUC ima trenutno enajst članov: devet stalnih članov iz šestih evropskih držav, ZDA in Kitajske, eno častno članico in enega korespondenčnega člana (predstavnik Mednarodnega centra ISSN (International Standard Serial Number)). Delo pri PUC-u temelji na načelih prostovoljstva; to velja za večino IFLA dejavnosti. V strukturi dejavnosti in skupin IFLA je UNIMARC eden od šestih strateških programov.

UNIMARC – STRATEŠKI CILJI IN AKTIVNOSTI

Glavno poslanstvo PUC-a se lahko preprosto opiše z naslednjimi besedami: razvoj, vzdrževanje in promocija

UNIMARC-a. UNIMARC vključuje štiri formate. To so: format za bibliografske podatke, format za normativne podatke, format za podatke o zalogi in format za klasifikacijske podatke. Najbolj znana sta prva dva. Poleg svojega glavnega poslanstva se PUC po svojih zmožnostih ukvarja tudi s promocijo, izobraževanjem in raziskavami na področju UNIMARC-a. Zastavljene cilje velikokrat doseže v sodelovanju z drugimi strokovnimi skupinami IFLA (največkrat s Sektorjem za knjižnične servise) ter drugimi mednarodnimi organi, organizacijami, agencijami in konzorciji, ki se ukvarjajo s standardi, mednarodnimi standardnimi identifikatorji, standardnimi opisi itd.

Podatki UNIMARC na semantičnem spletu

Prenosljivost podatkov UNIMARC na splet je cilj, ki je bil zastavljen že leta 2007 in ima visoko prioriteto. V okviru tega strateškega cilja poteka projekt prestavljanja UNIMARC-a v RDF (Resource Description Framework). Strateški cilji in metodološki okvir tega projekta so bili določeni leta 2011 (Willer, et al., 2013), realizacija pro-

jekta pa se je začela leta 2013. Rezultati projekta, ki v tej fazi zajemajo format UNIMARC/B, so bili letos predstavljeni na konferenci Ifle v Durbanu. PUC soglašja s tem, da se projekt nadaljuje in da zajame tudi format UNIMARC za normativne podatke. V PUC-u se zavedamo, da mora ta projekt prerasti v stalno aktivnost, ki bo zajela tudi objavljene dopolnitve UNIMARC-a.

Implementacija modela FRBR

Drugi strateški cilj, ki je bil prav tako določen že leta 2007, se nanaša na uvedbo modela FRBR (Functional Requirements for Bibliographic Records) v UNIMARC. Ta cilj se nanaša na številna polja, ki so dodana ali kar v največji meri dopolnjena v formatu za normativne podatke, v manjšem obsegu pa tudi v formatu za bibliografske podatke. Glavne dopolnitve formata UNIMARC za normativne podatke se nanašajo na naslednja polja: -31 – *Normativna točka dostopa – naslov (delo)*; -32 – *Normativna točka dostopa – naslov (izrazna oblika)*; -41 – *Normativna točka dostopa – ime/naslov (delo)*; -42 – *Normativna točka dostopa – ime/naslov (izrazna oblika)*; 5-1 – *Sorodna točka dostopa (odgovornost za delo)*; 5-2 – *Sorodna točka dostopa (odgovornost za izrazno obliko)*. V kontrolnem podpolju 5 – *Kontrola napotila* je dodana koda za določanje odnosa med osebo, korporacijo ali družino, ki sodeluje pri delu ali prispeva pri nastajanju pojavnih oblik. Letos smo začeli tudi splošno razpravo o uporabi kontrolnega podpolja 5, ki se večinoma nanaša na usklajevanje med UNIMARC-om in FRAD-om (Functional Requirements for Authority Data).

V formatu za bibliografske podatke so dodana naslednja polja: 122 – *Polje za kodirane podatke – časovno obdobje vsebine vira*, 506 – *Prednostna točka dostopa – identifikacija dela*, 507 – *Prednostna točka dostopa – identifikacija izrazne oblike (začasno)*, 576 – *Ime/prednostna točka dostopa – identifikacija dela*, 577 – *Ime/prednostna točka dostopa – identifikacija izrazne oblike (začasno)*. Zaradi usklajevanja z modelom FRBR so bila dopolnjena tudi številna polja iz bloka 1xx. Večina teh polj je že objavljena v okviru dopolnitev iz leta 2012 (IFLA, 2012).

Usklajevanje z ISBD, RDA in MARC21

Zaradi usklajevanja UNIMARC-a z novim območjem ISBD (International Standard Book Description), tj. 0 – *Območje oblike vsebine in vrste medija*, je PUC v format COMARC/B dodal tri nova polja. Dve od teh polj sta namenjeni vnosu kodiranih podatkov: 181 – *Polje za kodirane podatke – oblika vsebine* in 182 – *Polje za kodirane podatke – vrsta medija*. Tretje polje, polje 203 – *Oblika vsebine in vrsta medija*, je namenjeno morebitnemu vnosu podatka v besedilni obliki.

Zaradi usklajevanja UNIMARC-a z RDA in MARC21 (polje 338) oz. zaradi uvedbe elementa *Vrsta nosilca* v bibliografski opis je PUC v format UNIMARC/B dodal tudi polje 183 – *Polje za kodirane podatke – vrsta nosilca* ter polje 238 – *Vrsta nosilca* za morebitni vnos ustrezne besedilne informacije. Pri obeh poljih (183 in 238) je podpolje a rezervirano za morebitno integracijo elementa *Vrsta nosilca* v ISBD. Z ustrezno uporabo indikatorjev je PUC poskrbel za možnost sočasnega hranjenja vseh teh polj (181, 182, 203, 183 in 238) v bibliografskem zapisu.

Zaradi redundantnosti določenega števila informacij v poljih 105–145, 181, 182, 183, 203 in 283 namerava PUC pripraviti navodila, s katerimi bi povečal razumljivost teh polj in uskladil informacije, ki so v teh poljih.

Identifikatorji in elektronske vsebine

UNIMARC želi izboljšati upravljanje in olajšati dostop do digitalnih vsebin. V okviru tega strateškega cilja je treba izpostaviti aktivnosti pri uvedbi standardnih in drugih identifikatorjev. V format UNIMARC za normativne podatke je dodano polje 010 – *ISNI* (International Standard Name Identifier), podpolje za ISNI je dodano tudi v mnoga polja za imena oseb in korporacij ter za naslove v formatih UNIMARC/B in UNIMARC za normativne podatke. V ta dva formata UNIMARC je dodano tudi polje 033 – *Trajni identifikator iz drugega sistema*. Letos se PUC intenzivno ukvarja s problemi upravljanja elektronskih virov. Za upravljanje elektronskih reprodukcij je v postopku revizije polje 325 – *Opomba o reprodukciji* formata UNIMARC/B. Za upravljanje dostopa do elektronskih dokumentov je predlagano novo polje 857 – *Pogoji za dostop*. Predlog za novo polje 857 je posledica prevelikega števila podpolj v polju 856 – *Elektronska lokacija in dostop*. Zato smo v PUC-u soglašali, da sodi temeljita revizija polja 856 ali združitve polj 856 in 857 med naše prioritete naloge. V pripravi je tudi dopolnitev UNIMARC-a za normativne podatke. Gre za polje 123 – *Kodirani podatki za zemljepisno ime*, s katerim bo omogočeno, da se v normativne zapise za zemljepisna imena vnašajo koordinate po sistemu World Geodetic System (WGS).

Druge aktivnosti

PUC med drugim pripravlja navodila za uporabo UNIMARC-a pri rokopisnem gradivu in navodila za uporabo UNIMARC-a pri arhivskem gradivu. Na predlog Ruske nacionalne knjižnice, ki intenzivno obdeluje knjižne arhive, je bilo v UNIMARC/B dodanih nekaj polj. Med temi polji so: 251 – *Organizacija in ureditev materiala*, 335 – *Lokacije originala/reprodukcije* in 371 – *Opomba o politiki informacijskega servisa*, ki ureja politiko dostopa in reprodukcije dokumentov.

Za beleženje imen oseb, korporacij ali družin, katerih imena so na delih napisana naknadno (kot njihov lastnik, skrbnik ali avtor posvetil, beležk ipd.), so bila v format UNIMARC/B dodana naslednja polja: 703 – *Osebno ime – lastnik*, 713 – *Ime korporacije – lastnik* in 723 – *Družinsko ime – lastnik*.

Za identifikacijo vloge, ki jo igralci, plesalci ali pevci ustvarjajo pri določenem delu, je PUC v polje 702 – *Osebno ime*, 712 – *Osebno ime* in 722 – *Družinsko ime* dodal podpolje *r – Vloga*.

Poleg najpomembnejših aktivnosti na področju razvoja in dopolnitev formata UNIMARC se PUC ukvarja tudi z vprašanji, povezanimi z diseminacijo UNIMARC-a. Po dogovarjanjih, ki trenutno potekajo, bodo nove izdaje UNIMARC-a na voljo samo v elektronski obliki.

Sklep

Predstavljene so aktivnosti PUC-a, ki se nanašajo na format UNIMARC za bibliografske podatke in format UNIMARC za normativne podatke v obdobju po objavi 3. izdaje. Za celotno obdobje pred objavo 3. izdaje UNIMARC-a in po njej so značilni novi konceptualni in tehnološki trendi, ki jim je bilo treba prilagoditi tradicionalni format UNIMARC. To nalogo so opravili moji kolegi, dolgoletni člani PUC-a, pri čemer sta jim pomagala njihova vsestranskost in to, da so se zagnano lotili vsake posamezne naloge. Že pred časom zastavljeno vprašanje "Ali je MARC mrtev?" motivira člane PUC-a, da trdo delajo in iščejo rešitve za UNIMARC. Rešitve za UNIMARC hkrati predstavljajo tudi rešitve za naše in številne druge knjižnične sisteme, ki posredno ali neposredno uporabljajo UNIMARC.

Reference

- IFLA, 2012. *Updates 2012 for UNIMARC Bibliographic / UNIMARC Authorities*, 3rd edition. [online] Dostopno na: <http://www.ifla.org/node/8416?og=33> [15. 10. 2015].
- Willer, M., Dunsire, G. in Perožić, P., 2013. *The UNIMARC in RDF project: namespaces and linked data*. [spletni dokument] Dostopno na: <http://library.ifla.org/156/1/222-willer-en.pdf> [28. 10. 2015].